

miðvikan

Ebba Hentze

Magnus Dam Jacobsen

Steinbjørn B. Jacobsen

Framhald av síðu 13

«Feðgar á ferð»

Mótsett teimum báðum undanfarnu skaldsögnum, so er skemtið í «Feðgar á ferð» frá 1940 partur av heildini, og vit bera øll í huganum ta fatan, at hetta er ein stuttlig skaldsøga. Her er tað stutta orðaskiftið, ið tekur lesarin á borti, her er Kálvur, sum ferð aftan á ferð óavvitandi dregur skemt úr gerandishendingum, og so eru eisini smár leikir. Men í «Feðgar á ferð» standa teir ikki leysir, eru harafturimóti partur av lýsingini av tí gomlu og tí nýggju tíðini. T.d. lærarnir sum spæla grindamenn úti í Tindhólm:

Á einari brík við eldin sita tveir lærarnir. Teir hava verið í einum diki og dálkað seg, tí teir vilja líkjast grindamonnum. Teir spenna bringuna út úr sær, hava langt ímillum knøini og seta fótarnar nógv úteftir, meðan teir sita. Teir slurka og blunka til konufólkini, sum stóðu frammi á gólvinum. Annar er málmaður og ger eitt nýtt orð, kallar tað fyrri grindaslurk. Hin er ítróttarmaður og leggur seg eftir at slurka elegant. Sukrið rørdur teir í við einum rivjabeini, sum teir læna ímillum sín. Konufólkini trunkaðust rúndan um teir, stungu seg upp fyrri vindeyguni og fram fyrri dyrnar. Tær vildu siggja teir, tí teir vóru ógittir.

Teir báðir lærarnir spæla leiklutin grindamenn í sjónleikinum grindadráp - í staðin fyrri at vera grindamenn - og tað vísir, at hvalirnir ikki hava sama týðning fyrri teir sum fyrri teir eldru. Grindadrápið er lutvist vordió eitt romantiskt symbol, ein róttfeyðyskur síðaarvur, sum næstan bara er til sum júst síðaarvur. Fyri lærarnar er drápið ikki longur ein náttúrligur partur av lívinum, ein grundarsteinar undir teirra tilverufatan, tað stendur ikki um at svøla ella ikki, tað er ikki ein neyðsyn. Fyri teir eldru kann atburðurin og hugsanarhætturin hjá lærarunum javnmetast við halgibrot. Munurin ímillum ættarliðini, hvat grindadrápinum viðvíkur, lýsir, hvussu avgerandi fýroyska samfelagið er broytt.

Um fyrimyndirnar til lærarnar hevur Heðin Brú greitt frá í einari samrøðu: «Teir báðir lærarnir, sum eg gjørdi gjøldur burtur úr, vóru Poul E. Petersen ítróttarlærari úr Seyrvági og Mikkjal á Ryggi. Teir tóku tað hvør á sín hátt. Pól stuttleikaði sær yvir hetta. Men Mikkjal á R. varð illur, helt meg hava hildið seg fyrri gjøldur. Eg kendi ju mannin væl, men visti ikki, at hann var ógvuliga nærtakin». Hvussu ilt tey gomlu hava við nýggju tíðini verður eisini sýnt, har Ketil og ein av synunum eru hjá kommunumanninum at fáa skatt aftur:

«Ja, tað slutti eg mær, men tit fara at biða, tit eg havi fingið navnðið upp á hetta brævið, eg kann ikki skræða meg sundur». So tekur hann eina blekkflösku og penn, flekir seg niður yvir borðið og miðar sær á. Andlitið stendur áambi og eyguni vaksa út úr høvdiinum. So heingir hann brátt niðuryvir, læsir tennarnar í undirværrina og hirðir pennin til, so blekkid stendur sum skedd

um pappirið. Tá ið hann hevði skrivað, sat hann eina løtu og hvíldi seg, so spurdi hann, hvat teir vildu.

«Leikum fagurt»

Í lyklaskaldsøguni «Leikum fagurt» frá 1963 er satiran frammarlaga og ironiurin við. Tey eru vápn, sum er vent imóti einum máli uttan fyrri skaldsøguna. Skaldsøgan tekur beinleiðis lut í tí politiska stríðnum. Einastaðni letur høvundurin høvudsersónin Tormann royna seg sum fosturlandsyrkjara av tí rætta slagnum:

Bleiktra fríða Føroya flagg - so er at finna rím til flagg - roynir nagg, vagg, agg. - Jú, agg -

Ránsmenn bera til tín agg.

Megnarregla! Hann loypur upp, ríður seg í jakkan og setist við borðið, skúgar óruddið burtur frá sær. Nú skal yrkjast. Andin er yvir honum.

Søkja at tær, svørðið reiggja -

So er at finna rím til reiggja - deiggja, kleiggja, peiggja, meiggja. - Har var tað:

Vilja væna dük tín meiggja.

Vanligar skemtilýsingar eru eisini til staðar. Til dømis hendan blaðstjórmyndin:

Albert Buck er ein lítill gleivbeintur maður við ongum hárpriki á høvdiinum, búkstórur og grábleikur, gongur altíð við ørmunum út frá sær, mest sum hann skuldi ríkið eitthvørt framman fyrri sær. Allir ættmenn hansara aftur gjøgnum tíðarnar høvdu verið seyðamenn, so hann hevði hetta rekingarlagið í kjótið borið. Hann var blaðstjóri á blaðnum «Dagens Emne».

So er tað sonurin, sum vil hava mammuna at atkvøða fyrri einum ávisum flokki: «hann keypti mammu síni, sum sat lamið við eldin, eitt hálpund av físum og gav henni, setti hana á eina hjólbæru og koyrdi hana oman.

«Men lívið lær» og «Tað stóra takíð»

Í teimum báðum seinastu skaldsögnum, «Men lívið lær» frá 1970 og «Tað stóra takíð» frá 1972, er umframt hendinga lýsing, einki skemt. Ein skemtilig persónlýsing er tó í «Tí stóra takinum»:

Har dansar Enokkur gamli, lítill og hokin, í bláari posatroyggju og koti, stuttar buksur við messingarknøppum undir knønum, seyðalitaðar hosur, fríðar rotuskógvar og tuflur, skeggisður og berskollutur. Framman fyrri hann dansar konan, hon er sínar tríggar alin til hæddar og so før, at hon sat á tveimum stólum við borðið, reyðdæmd og ham-mikil, vígar eitt skipund. So leingi hon hevði húsíð fult av børnum, var hon rak, men so liðandi, sum teir fimm synirnir vórðu innlógumenn, batnaðu matvæðirnar, og hon átt hold á seg, men Enokkur var líka seltin, hevði ongantíð mátt sær nakað, var eitt óbótligt góddýr, nei, tað var ikki hvønn dag, ein hiti leyp av til hansara. Men hann

var glaður fyrri konuna kortini, var góð at hava í húsinum, hon vermdi sum ein døgurðaelður, og vóru tey uttandura, fekst krok undir henni.

Líkleikin við myndina av foreldrunum hjá Elini í «Fastatekum» er eyðsýndur.

Stuttsgur

Fara vit nú yvir til stuttsgurnar, so yður í kæti, og torført er at taka dagar ímillum. Fyrsta stuttsgusavnið, «Fjallaskuggin», kom í 1936 og har stendur ein av teimum óføru skemtisögnum; tað er «Einbýli». Hon er um faðir og son og um ymiskar fatanir av reinleika fyrr og nú, skulu vit siga tað eitt sindur fyrkantað. Pápi og sonur liva saman í óhúmsku. Pápin liggur í songini og fær tíðina at ganga við at berjast við herskarar av lúsum, meðan hann streingir á, at sonurin skal giftast. Sonurin hevur ongan hugin, men:

...okkurt var at gera hjá Kalli, tí tað livdist ikki inni fyrri hinum gamla: Hann bannaði verri fyrri hvønn dag. Og so hevði hann tikið sær fyrri at skráa so ræðuliga, hann segði tað var ein munur fyrri lúsum. Og hann ætlaði sær at skráa, so skráin skuldi sláa í krovið, sprikja út gjøgnum skinnið. «Lat so grámerarnar koma, forbannað...! Altíð hevði hann eitt tré hjá sær, ein fótalunn, sum stóð framman fyrri seingini. Tá ið hann tosaði um lýsnar, kundi hann brenna á fótur og reiggja fótalunnin rúndan um seg: «Verið so devilsligar, sum tit vera vilja, deildi hann lýsnar - seg skal læra tykkum». Og so sá hann túsend lýs koma imóti sær eftir dýnuni og ripaði fótalunnin í flokkin. Tá var hann errin: «Ja, ja, gamli,» tosaði hann við seg sjálv, «onkuntið var tú maður. Nú er tú hálvfems, og enn stendur tú ein móti túsend».

At enda giftist sonurin, og konan vaskar verðalirinum og basir lýsnun. Men innihaldið í tilveruni er horvið: «Nú lýsnar vóru burtur, hevði hann mestsum einki at liva fyrri, einki at stríðast við, og tí doyði hann, doyði líkasam í leti».

Nógvar aðrar eru søgurnar við skemtidámi, bæði í hesum savninum og teimum seinnu við: «Tróndur við Liða», «Malevinus og teir», «Ein hersøga», «Gesturin», «Min fyrsti skúladagur», «Prædikumaðurin», «Í Dalhúsi», «Onnur Hersøgan», «Bøva».

«Ein hersøga» er ein av teimum røttu skóggarasögnum um størsta flókatrøll í bygdini sum fer at ganga í finari og finari klæðum. Hann leggur fyrri við hatti við páfuglafjóður og arbeiðir seg síðani spakuliga niðureftir. Hendingarnar í stuttsgum av hesum slagi vísa seg aloftast at vera ein millumleikur, og tá ið av hasar, er alt tað sama sum áður. «Min fyrsti skúladagur» er ikki fjar frá «Ein skúladagur í K.» hjá M.A. Winther, og lesur tú endurminningarnar hjá Heðini Brú, sært tú, at tað ikki er nógv, hann ger ov nógv av. Lærarin er farin oman í bygdina at keypa sær ein mjólkisopa, og tann óryggjasligi sibbin Krisjan skipar fyrri:

J. H. O. Djurhuus. Træskurður av William Heinesen 1942

Tá ið lærarin er farin um sýn, fer Krisjan upp á borðið at standa, dregur ein stóran knív úr einum slíðrum, hann hevur uppi undir posatroyggjuni og sigur, at nú skulu vit fara at spæla grind, hann skal vera grindamaður og vit hvalir, so skal hann skera okkum á háls við hesum knívinum. Tað var alt í einum, hann rópti grindaboð og legði eftir okkum. Vit hildu undan eftir førimuni, tí vit ræddust henda stóra knívin. Men tað var so skjótt, hann fekk tann fyrsta dreingin og skar hann á háls, við bakkanum fyrri, sjálvandi. Drongurin rópti, so lívið vildi ganga úr honum, og vit, sum eftir vóru, lögðu á dyrnar. Men Krisjan var eftir okkum og helt hurðini. Til endans vóru vit allir skornir á háls og lógu eftir gólvinum - tað var órættur at fara aftur á fótur, fyrr enn hann segði til. - Men so kom tað versta: Vit skuldu eisini kryvjast, so vit brunnu ikki, og tað kítlaði so illa at vit rínu og hvínu. Eitt vaskifat, ið stóð við pultin var hvølt undir drápinum, so gólvið fleyt. Tá ið Krisjan setti knívin aftur í slíðran og fór at draga upp, dró hann okkum gjøgnum alt vatnið og legði okkum á rað framman fyrri pultinum, máldi ógvuliga álvarsamar longdina og skrivaði skinnatalið við kriti á posatroyggjurnar aftanfyrri.

Tað hendir nógv meira hendan sama fyrsta skúladag, og hóast smádrongurin stúrdi fyrri at fara í skúla, so letur hann væl at, tá ið foreldrin spyrja, hvussu honum dámdi skúladagin.

Gunnar Hoydal

Jens Pauli Heinesen

Martin Joensen